

בדין קידושין בעד אחד, ובדין אמתלא

מהגאון מוה"ר אהרן הלוי הורוויץ אבד"ק האזענפוט זצ"ל⁽¹⁾

אף שאינני כדאי להשיב על דברי הגאון מוהר"י סג"ל⁽²⁾, ומה גם שאין נפקותא לנ"ד, כי אף לדברי הגאון שהעלה דמהני אמתלא, מ"מ הלא סיים בסוף דבריו, דהדבר תלוי אם השיריך נתבטל מתחילה מחמת שאב"י לא רצה ליתן מה שהתחייב, אך אז יש לקבל האמתלא, ובאמת כפי שמוכח מגוף המעשה לא נתבטל כלל מחמת זה, רק שעינו נתן באחר, רק הגאון הנ"ל לא ראה גוף המעשה, כי כתבתי לו בקיצור תורף הענין, כי עלה ברעתי שדין של הרמ"א בסוף סי' מ"ז דהיכא דאומרת נתקדשתי לפלוני לא מהני אמתלא, הוא מוחלט ומוסכם, אבל באמת כפי שהביא הגאון הנ"ל דברי הרא"ה עצמו, יש לצדד כאן לקבל האמתלא אם יש בה ממש, אבל בודאי אלו ראה הגאון גוף המעשה, גם הוא הי' מחליט להצריכה גם כפי שמוכח מדבריו, אעפ"כ באתי לדון לפני אדוני, כי בכמה דברים לא ירדתי לסוף דעתו של הגאון.

א', מה שהוקשה להגאון בדברי הרא"ה שכתב דהיכא דאומרת נתקדשתי לפלוני לאו כל כמינה לאפקועי זכותי. וכתב הגאון וצריך להבין מה זכות הי' להמשודך וכו', ומתוך כך רצה לפרש דברי הרא"ה, דר"ל דזכותו הוי בכסף קידושין וכו'. ולפע"ד דברי הרא"ה כפשוטן, דודאי לפי דברי הראשונים שאמרה שהיא מקודשת לפלוני אף אם לא נכתוב עלי' אגרת מרב, אעפ"כ הלא אין בידינו לכופו לגרשה, וא"כ יוכל להיות מחמת שלא תרצה להתענג תהי' מוכרחת להנשא לו, ואז יוכה בכל מה שהבעל זוכה באשתו, משא"כ אם יקבל האמתלא ויתירוה לעלמא, שפיר מפקינן זכותו. ודאי בנ"ד כפי מה שכתב רום מעב"ת שהדין נותן לכופו לגרשה, הי' מקום לומר דלא הוי כאן שום הפקעת זכות, אבל גם בזה אני מסופק כאשר כתבתי בראשונה.

גם מ"ש הגאון הנ"ל דהיכא דלא אמרה בב"ד נתקדשתי מהני אמתלא, ורצה לדמותו למי שמורה חוץ לב"ד שחייב לפלוני. המעיין בנמ' דף מ"ג בקידושין יראה דפריך אלא מעתה קידש בפני שנים ולא אמר אתם עידי ה"נ דלא הוי קידושין וכו',

(1) הוא בנו של הרב מוה"ר יוסף אהרן הלוי הורוויץ. שימש כאבד"ק שקוד והאזענפוט במדינת קורלאנד. בשנת תקכ"ח לפ"ק נתקבל לראבד"ק ברלין. יש אליו כמה תשובות בשו"ת נודע ביהודה, ונזכר בשו"ת בשמים ראש בכסא דהרסנא סי' ל"ז. (בס' אוצר הספרים, ובס' בית עקד ספרים, נזכר ספרו חידושים בסוגיות הרא"ה, שנדפס בפפד"א בשנת תק"ל, אולם אחר חיפוש מרובה לא מצאנו ספר זה בשום מקום). נפטר בברלין כיום הכיפורים שנת תקל"ט לפ"ק, ושם מנ"כ. - תשובה זו הגיעה אלינו מגנזי ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) הוא הגאון מוה"ר יחזקאל סג"ל לנדא אבד"ק פראג זצ"ל, בתשובתו שנדפסה בשו"ת נודע ביהודה מהר"ק חאהע"ז סי' ס', בנדון עד אחד שאומר שבפניו קידש כחור אחד בתולה אחת, והבתולה הודה לזה בתחלה, ואח"כ כיחשה הדברים ונותנת אמתלא לדברי, יעו"ש.

משמע בפשיטות דלא דמי כלל לדיני ממונות, דבמזון אמרינן אדם עשוי שלא להשיב, וע"י תביעה יכול לומר משטה אני כך, משא"כ בקידושין דאין אדם עשוי להוציא עליו קול לעז, ופשיטא אשה אינה עשוי להחזיקה את עצמה כמקדשת ולשווא נפשה חתיכה דאיסורא, כמשמעות הגמ' דף ס"ה בקידושין, האומר לאשה קדשתך וכו' וצריכה וכו', אבל איהי אימא אי לאו דקים לה בדיבורה לא הות אמרה.

גם מ"ש הגאון הנ"ל להוכיח מדברי הגמ' (קידושין ס"ה ע"ב) דלא אמר רב פפא חוששין לקידושין בעד אחד רק היכא דשניהם מודים מאחר דאיתותב רב אחדבוי, ורצה להוכיח דהפירוש בגמ' ותסברא עד אחד בהכחשה מי מהימן, היינו בהכחשה דידה, כמו שהביא הש"ך ב"ד סי' קכ"ז, דלפירוש רש"י דפי' עד אחד בהכחשה מאחר דהעדים מכחישים זא"ז, קשה מאי פריך הגמ', הא איכא למימר דהעדים אינם מכחישים את עצמם, רק עד אחד העיד שנתקדשה ע"י אבי' ביומא דמישלם שית בצפרא, והשני העיד שקידשה את עצמה בערב להשני וכו'. לא ירדתי לסוף דעתו, כי הלא עיקר קושית הגמ' דמקשי אי דאית לי' סהדי להאי וכו', מי מצי אמרה אלו שני עבדי וחבילה שלי, הוא מהחבילה, כמו שפי' רש"י בר"ה מי מצי אמרה, ולכאורה צריכין להבין דמאי פריך הגמ', דלמא העדים מעידים על הקידושין לכד ולא על החבילה, וצ"ל דאף דהעדים אינם מעידים על החבילה, מאחר דהעדים מעידים שהיא מקדשת, א"כ מה שקנתה אשה קנה בעלה. ולפ"ז אי הוה מוקמינן בעד אחד, וכפי שהקשה הגאון הנ"ל דמיירי שהעדים אינם מכחישים זא"ז, ולדברי שניהם היא מקדשת לאחר מהם, א"כ הדרא קשיא לדוכתי, מי מצי אמרה חבילה שלי, מה שקנתה אשה קנה בעלה, הלא בדיני ממונות מצטרפין לעדות, בשלמא אם העדים מכחישים זא"ז, שפיר מצי אמרה החבילה שלי, ולהכי פריך הגמ' ע"א בהכחשה מי מהימן על הקידושין. ועוד אי מיירי דאין העדים מכחישים זא"ז, רק עד א' העיד שקידשה אבי' בבוקר, והשני מעיד שקידשה עצמה בערב להשני, וא"כ לדברי שניהם לא הוי רק ספק מוקדשת לכל אחד, ואמאי תגבה כתובתה מן החבילה.

ואי לאו דמסתפינא, הייתי אומר דודאי רב פפא דאמר חוששין לקידושין היינו אפי' בהכחשה, דהלא לפי פי' רש"י עיקר דחיית קושיית רב אחדבוי מכח מה דמקשה ע"א בהכחשה מי מהימן, ורב פפא לשיטתו אויל בכתובות דף כ"ב ע"ב, ת"ר שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא, שנים אומרים נתגרשה וכו', מ"ש רישא ומ"ש סיפא, אמר אביי תרגמא בע"א וכו'. הרי להדיא דחיישינן לקידושין בע"א בהכחשה, ואף דשם מיירי דע"א אומר נתקדשה בפני שנים, המעיין בפוסקים יראה דהא בהא תליא. והנה בגמ' שלפנינו איתא, אמר אביי, והרא"ש וכל הפוסקים הביאו זה התירוצ' בשם רב פפא, וא"כ לרב פפא שפיר איכא למימר דמיירי בע"א, ותקשי קושית רב אחדבוי, וברייתא דקתני צריכה גט משניהם היינו לכתחילה, ואף לפי מה דפי' התוס' בר"ה תרווייהו בפנו' קמסהדי, דמיירי כגון שאנו יודעים שזרק לה קידושין, ומספקא לן

אי קרוב לו או קרוב לה וכו', הסמ"ג אפשר לא רצה לחלק בכך, מאחר דסתמא דתלמודא סתמא קאמר ע"א אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה, וק"ל. מאד בקשתי מאת אדוני למחול על כבודו הרמה ולהראות במקום גדולתו ענותנותו ולהשיבני בתשובתו הרמתה, ומרב בפחוני אקצר. כ"ד המוכן לשרתו,

אהרן הלוי הורוויץ

בענין ירושת הבנות

מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראב"ד קבראד זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"י. יום ג' לסדר בנות צעדה עלי שור תרי"א לפ"ק.

רוב עוז ושלח' להרבנים המופלגים מאה"ג החריפים ובקאים היראים ושלמים כש"ת מוהר"ר אלי' יהודא נ"י והרב מו' שמואל אב"ד דק' ליבער וק' ליפקאן נ"י.

הנה יקרת מכתבם קבלתי אתמול, ונפשם בשאלתם ע"ד אחד שנפטר והניח בנים ובנות, והבנות רוצים להיות שוין להזכרים או מעט הפרש ביניהם, באמרם כי המנהג עוקר הלכה, והמנהג כן, להיות בן וכת שוה, ונפש רום מעלתם מרה על הדבר הזה . . .

הנה ראשית שפתי אפתח בדברי תורה לבל אהנה ריק, וממנו יתבאר אח"כ דרך הלציי התנצלות אשר הקרנו בימינו כך, ומה הגורם לזה. - הנה גרסינן במס' שבת פרק כל כתבי דף ק"ו, אימא שלו' דביתהו דרבי אליעזר אחתי' דרבנן גמליאל הוא, הוי ההוא פילוסופא בשיבבותי' דהוי שקיל שמא דלא מקבל שוחדא, בעו לאחוכי בי' אעיילא לי' שרגא דדהבא ואזל לקמי', אמר לי' מיומא דגליתון מארעכון איתנמלית אורייתא דמשה ויהבית אורייתא אחרייתי וכתוב בה ברא וברתא כחדא ירתון (הוא בעו"ה און גליון של הנוצרי כמבואר בש"ס ישן ובעין יעקב), למחר אייעל לי' איהו חמרא לובא א"ל שפילית לסיפא דספרא וכתב בי' אנא לא למפחת מן אורייתא אתיתי ולא לאוסופי על אורייתא דמשה וכתב בי' ברתא במקום ברא לא תירות, אמרה לי' נהור נהורך כשרגא, א"ל רבן גמליאל אתא חמרא ובטש לשרגא, עכ"ל.

והנה להבין דברי חכמים וחידותם, למה היא נתנה לו דוקא שרגא והוא נתן לו חמרא ואטו שוחד כסף וזהב לא יכלו ליתן לו, יתן היא כסף והוא זהב וכדומה,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"א. תשובה זו הועתקה מכת"ק (כת"י ירושלים, מספר 4275). - ועיין עוד בשו"ת ברכת יוסף חחו"מ סי' כ"ב, מש"כ בנר"ז אל שני הרבנים אשר אליהם מופנית תשובה זו.